

Årsrapport 2023-24

Mobbeombudet

Vestfold
FYLKESKOMMUNE

Foto: francreporter

Fra Mobbeombudet

I denne årsrapporten vil mobbeombudet redegjøre for aktiviteten i skole- og barnehageåret 2023-24.

Mobbeombudet skal bidra til å sikre at alle barnehagebarn og skoleelever har et trygt og godt miljø i sin barnehage og på sin skole.

Gjennom arbeidet får mobbeombudet et nært innblikk i deler av utfordringsbildet i Vestfold. Det er et ønske gjennom denne årsrapporten å viderebringe dette blikket. Vi møter mange av fylkets utsatte barn og unge og har som oppgave å være deres stemme og sikre at de blir hørt.

I årets rapport har vi ønsket å si noe om de endringene som kommer i ny opplæringslov som trer i kraft 01.08.24 og å komme med noen anbefalinger til kommunene i forbindelse med denne. Mobbeombudet har et ønske om at ny opplæringslov gir motivasjon for kommunene til å gjennomgå sitt arbeid og gjøre endringer til det beste for sine barn og elever der de ser at det er nødvendig.

Mobbeombudet etterlyser samtidig henvendelser på vegne av barnehagebarn og de yngste elevene, og ønsker å invitere til et tettere samarbeid rundt disse.

Det er ikke tvil om at det er en viktig og krevende oppgave mobbeombudet er satt til. Vi er i kontakt med mange sårbare barn, elever og familier. Å kunne gi disse hjelp og støtte i en krevende situasjon har stor betydning. Vi ser av antall avsluttede saker at mobbeombudets arbeid har positiv effekt for de som trenger oss. Årsrapporten vil gi et innblikk i hvordan oppdraget har vært forvaltet i skole- og barnehageåret 2023-24.

Vestfold fylkeskommune, 21.06.24

Innhold

1 Innledning

2 Forebyggende arbeid

3 Barnekonvensjonen

4 Prioriteringer og henvendelser

5 Ny opplæringslov

6 Ombudsrollen 2024-25

Innledning

Mobbeombudets målgruppe er barn i barnehage og elever i grunnskole, samt deres foresatte. Gjennom barnehagelovens kapittel 8 og opplæringslovens kapittel 9a gis barnet en lovfestet rett til et trygt og godt miljø i sin barnehage og på sin skole. Denne retten bygger på subjektivitetsprinsippet, og det er barnets subjektive opplevelse av egen situasjon som avgjør om det brytes mot disse rettighetene.

Mobbeombudet jobber ut mot alle fylkets kommuner. Det er mange aktører som er medansvarlig for å sikre disse rettighetene. Ovenfor aktørene har mobbeombudet en rådgivende og veiledende rolle. Vi arbeider derfor aktivt for å bygge opp gode samarbeidsrelasjoner med bl.a barnehager, skoler, kommuner, PPT, barnevern, forebyggende helsetjenester og andre. Mobbeombudets rolle er å gi faglig støtte til de lokale nettverkene slik at de i størst mulig grad er i stand til å forebygge og ivareta utfordringer med barnehage- og skolemiljø innenfor sine lokale ressurser.

Ordringen med fylkesvise mobbeombud ble initiert som en nasjonal prøveordning høsten 2018 og videreføres i sin nåværende form ut 2024. Det er forventet at Kunnskapsdepartementet etter denne perioden vil komme med en konklusjon på om og i tilfellet hvordan ordningen skal utformes permanent.

Denne rapporten omtaler mobbeombudets arbeid gjennom skole- og barnehageåret 2023-24. Den vil også peke på noen anbefalinger til kommunene rundt ulike områder som bør ses på for styrke arbeidet med å ivareta barn og elevers barnehage- og skolemiljø. Disse er anbefalingene særlig knyttet til ny opplæringslov som trer i kraft 01.08.24.

Formålet

Formålet til Mobbeombudet er å bidra til at alle barnehagebarn og grunnskoleelever har det trygt og godt i sin barnehage og på sin skole og gi hjelp og støtte til barn og foreldre når barnet opplever utfordringer i sitt miljø. Mobbeombudet har et særlig ansvar for å sikre at barnets rett til å bli hørt ivaretas og at barnets beste legges til grunn for de valgene som gjøres på vegne av barnet.

Bærekraftsmål

Arbeidet skal også bygge på to av bærekraftsmålene til FN.

Bærekraftsmål 3: God helse og livskvalitet

God helse er en grunnleggende forutsetning for menneskers mulighet til å nå sitt fulle potensiale og for å bidra til utvikling i samfunnet.

Bærekraftsmål 4: God utdanning

Inkluderende opplæring av god kvalitet. Det handler ikke bare om retten til skolegang, men også at en får gode lærere og kvalitet i undervisningen hele veien fra barneskolen til universitet.

Oppgaver:

Mobbeombudet skal jobbe aktivt for å gjøre ombudsordningen kjent.

Mobbeombudet skal besvare henvendelser og gi hjelp og veiledning til barn, elever og foresatte der barnehage- eller skolemiljø oppleves utfordrende. Mobbeombudet skal tale barnas og elevenes sak og sikre deres rett til å bli hørt.

Mobbeombudet arbeider for at barn og elevers rett til et trygt og godt miljø ivaretas og gir skoler, barnehager og kommuner faglig støtte og veiledning for å oppnå dette slik at barnets beste ivaretas.

Mobbeombudet arbeider forebyggende gjennom informasjonsspredning til barn, elever og foresatte og gjennom kompetansehevende tiltak i samarbeid med barnehager, skoler og kommuner.

Mobbeombudet skal bidra til å aktivere det tverrfaglige nivået lokalt og gi faglig støtte slik at barnehagen, skolen og kommunen selv kan ivareta barnets behov.

Forebyggende arbeid

Mobbeombudet arbeider aktivt for å spre kunnskap om barns og elevers rett til trygge og gode miljøer i sin barnehage og på sin skole. Dette gjøres blant annet gjennom deltagelse på et betydelig antall foreldremøter, elevøkter ute på skolene, og deltagelse i den offentlige debatten gjennom uttalelser til medier. Dette bidrar også til økt synlighet og tilgjengelighet av ombudsrollen for de som har behov for hjelp og støtte. Vi ser at der mobbeombudet gjør seg aktivt synlig kommer også henvendelsene.

God kompetanse og forståelse for den ansattes plikter og ansvar i personalet har avgjørende betydning for hvor godt skoler og barnehager evner å ivareta sine miljøer. Mobbeombudet ser at særlig anerkjennelse av subjektivitetsprinsippet har positiv effekt. Derfor prioriteres deltagelse på personalmøter, fagøkter og veiledning i kommuner, skoler og barnehager.

En stor del av mobbeombudets arbeid dreier seg om støtte, råd og veiledning i saker knyttet til enkeltbarn/elever og barne-/elevgrupper. Mobbeombudet etterstreber at hver sak også settes i sammenheng med systemlæring, slik at skolen, barnehagen eller kommunen videreutvikler sin praksis.

I tilknytning til skoler og barnehager er det flere kommunale aktører som er medansvarlig for å sikre ivaretagelsen av barns og elevers rettigheter gjennom utdanningsløpet. Mobbeombudet arbeider for at trygg og god oppvekst skal være et helhetlig kommunalt ansvar der en sikrer godt samarbeid og felles innsats for å nå dette målet. Kommunene i Vestfold er ulikt organisert. Det gjør det nødvendig at mobbeombudet jobber aktivt for å gjøre seg kjent med kommunenes prioriteringer, struktur og samarbeidsarenaer. ⁵

Subjektivitetsprinsippet: Det er barnets subjektive opplevelse av eget miljø som avgjør om det brytes mot barnets rett til å ha det trygt og godt. Barnet har rett til å selv å definere sin egen situasjon.

-Mobbeombudet ser at de skolene og de barnehagene som anerkjenner subjektivitetsprinsippet og lar dette gjennomsyre sitt arbeid i å forebygge, avdekke og følge opp i større grad lykkes med å oppfylle barnets rett til et trygt og godt miljø.

**«Jeg tror det skal gå
bra nå. Jeg har venner.
Jeg får være meg. Jeg
tror jeg skal få det
bra»**

**Elev i avsluttende samtale før overgang til
VGO. Mobbeombudet har fulgt elev gjennom
hele ungdomsskolen.**

Barnets rett til å bli hørt

FNs barnekonvensjon slår fast at barn har rett til å bli hørt, til deltakelse og innflytelse på egen situasjon. (Forente nasjoner, 1989, artikkel 12).

Mobbeombudet ser at i saker der barn og elever opplever utfordringer i sitt barnehage- eller skolemiljø vil det være helt nødvendig at barnet opplever seg sett, hørt og tatt på alvor. Tydelig støtte der voksne på skolen eller i barnehagen tar ansvar for barnets situasjon har stor betydning for positiv utvikling av saken og kompensering for negative konsekvenser for barnet.

Mobbeombudet ønsker å påpeke at barnet har rett til å bli hørt, men ikke plikt til å uttale seg. Det er de voksnes ansvar å gi barnet forutsetninger til å uttale seg fritt ved å sikre trygghet gjennom robuste relasjoner og en setting tilpasset barnet. Det er også viktig å være bevisst på at språk er mer enn ord, og at det er mange måter å høre et barn på. Det er åpenbart at den voksnes oppgave er å søke barnets frie stemme. Det betyr også at barnets nærpersoner, som foresatte og andre skal høres på vegne av barnet.

Det å bli hørt betyr ikke at man nødvendigvis skal ha siste ordet. Mobbeombudet erfarer at dersom barn blir hørt på en slik måte at de opplever å bli ansvarlig for å finne løsning på situasjonen, vil det kunne skape større utrygghet. Å høre et barn betyr at barnets selv skal kjenne at dets fortelling, opplevelser, ønsker og behov har betydning for de valgene som gjøres og for hvordan barnet ivaretas. Uten at de voksnes ansvar overføres til barnet. 8

Barnekonvensjonen artikkel 12 nr. 1 – Barnets rett til å bli hørt:

«Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behorlig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.»

Barnets beste

FNs barnekonvensjon slår fast at det skal gjøres en vurdering av hva som er til barnets beste før det tar avgjørelser som vil påvirke barnet (Forente nasjoner, 1989, artikkel 3).

Dersom barnets beste skal ivaretas må en derfor alltid stille seg spørsmålet «De valgene vi tar nå; Ivaretar de barnets rettigheter her og nå - og i fremtiden?» I denne sammenhengen er retten til beskyttelse, god helse, utdanning og optimal utvikling særlig viktige.

I en overvekt av henvendelsene som kommer fra skole og barnehage står en i utfordringer der ett barns situasjon kommer i direkte konflikt med et eller flere andre barns rett til et trygt og godt miljø.

Med utgangspunkt i henvendelsene som kommer blir det tydelig at skoler, barnehager og kommuner ønsker mer kunnskap og veiledning om hvordan man vurderer barns beste, hvordan barns beste vektas opp mot hverandre når det er motstridende behov og hvordan dette dokumenteres på en måte som også ivaretar personvern.

På bakgrunn av henvendelsene har mobbeombudet utarbeidet fagøktar der koblingen mellom Barnekonvensjonen, subjektivitetsprinsippet og lovverket (Opplæringsloven kapittel 9A og Barnehageloven kapittel 8) belyses som forutsetning for å lykkes i arbeidet. Disse fagøktene er mye etterspurt både på kommunalt initiativ til ledergrupper og på virksomhetsnivå til personalgrupper.

Barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 – Barnets beste:

«I alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domsstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn»

ÅRSRAPPORT Mobbeombudet

Prioritering av arbeidet

Mobbeombudets oppgaver er definert gjennom vårt mandat. Gjennom ombudsordningens fem første år i Vestfold og Telemark ser vi at det er hensiktsmessig å holde en god balanse mellom tre hovedområder for å innfri mandatets oppgaver.

- Tilgjengelighet for primærgruppen (barn, elever og foresatte) for å kunne innfri oppdraget om å gi hjelp og støtte som deres ombud. Dette er mobbeombudet viktigste oppgave og prioriteres høyest.
- Tilstedeværelse i praksisfeltet for å sikre innsikt i utfordringsbildet i Vestfold og troverdighet i systemarbeidet og relasjon til det kommunale nivået.
- Drive systemrettet arbeid for å bidra til ansvarliggjøring og nødvendig kompetanse i kommunene. Det prioriteres å sikre virksomhetens ledernivå og skole- og barnehageeiers involvering, slik at de tar ansvar for å bygge forsvarlige systemer og kompetanse i sine virksomheter og kommuner.

Vi har en betydelig tilstedeværelse i praksisfeltet både gjennom arbeidet i enkeltsaker, når vi holder foreldremøter og elevøkter og når vi arbeider på systemnivå med fagøkter for kommuner og personalgrupper.

Denne tilstedeværelser bidrar på den ene siden til et godt omdømme og en faglig troverdighet som fører til at skoler, barnehager og kommuner i økende grad bruker oss som faglige støttespillere. Vi har kun en rådgivende og veiledende funksjon og er dermed avhengig av dette dersom vårt arbeid skal få innvirkning.

På den andre siden bidrar tilstedeværelsen til synlighet og troverdighet ovenfor de vi skal være ombud for, slik at de som har behov for hjelp tar kontakt. Vi ser det som særlig viktig dersom de eldste elevene og deres foresatte skal henvende seg. Her er redselen for gjengjeldelse fra 10 medelever eller skole ofte en faktor som forhindrer at ungdommen ønsker at noen griper inn.

Elevundersøkelsen 2023 viser en betydelig økning i antall elever som opplever å bli mobbet på alle trinn.

Mobbeombudets viktigste oppgave er å bidra til at elever i grunnskolen og barn i barnehagen skal ha det trygt og godt og å gi hjelp og støtte til de som ikke har det. Det vil være hovedprioriteringen også i 2024-25.

Henvendelser skole- og barnehageåret 2023-24

For å sørge for relevans har vi valgt å rapportere separat for Vestfold og Telemark på tross av at halve skole- og barnehageåret lå i perioden før deling. Mobbeombudene med ansvar for Vestfold og Telemark høsten -23 arbeidet konsekvent med å sikre at ombudene ble involvert i de sakene som tilhørte fylket de skulle ha ansvar for etter delingen. Primærhensikten var å unngå at relasjoner, ansvar og oppfølging var knyttet til et ombud som ville gå ut av fylket der saken hørte hjemme.

I mai 2023 ble det etablert nye rutiner for dokumentasjon av mobbeombudets arbeid. Dette i forbindelse med presisering fra utdanningsdirektoratet om at mobbeombudets arbeid skal dokumenteres dersom det skulle bli tvil om ombudets innsats. I tett samarbeid med arkiv ble det gjort vurderinger av hvilke deler av mobbeombudets arbeid som regnes som arkivverdig. Konklusjonen var at i de sakene der ombudet gjorde mer enn å orientere om lovverk, rettigheter og annen informasjon som enkelt er tilgjengelig også andre steder, skal ombudets innsats og påvirkning i individsaker dokumenteres. Det tilsvarer de sakene der ombudet bidrar aktivt i kortere eller lengre perioder gjennom faglige råd og veiledning til foresatte, skoler, barnehager og kommuner. Dermed er det disse sakene som registreres og danner grunnlag for den videre orienteringen om henvendelser.

Parallelt med endring av rutiner ble det også etablert et henvendelsesskjema der foresatte selv registrerer sin sak og oppretter saksmappe i arkivsystemet. Dette skjemaet er hensiktsmessig og effektiviserer ombudets arbeid. Samtidig gjør det at alle henvendelser nå knyttes til foresatte selv om det var skole, barnehage, statsforvalter eller andre som tok initiativ til henvendelsen. Det er derfor ikke lenger mulig å vise statistisk hvor henvendelsen kommer fra som har vært gjort foregående år.

Henvendelsene som danner grunnlag for mobbeombudets statistikk er alle ulike, samtidig som de har fellestrekk det er hensiktsmessig å løfte frem. I perioden har det ikke kommet henvendelser fra barnehage, derfor beskrives likhetstrekk i henvendelser om skoleelever.

- Elevens situasjon har vært krevende over tid, som oftest mer enn et år og det tok for lang tid før situasjonen ble fanget opp eller forstått av skolen.
- Skolen har vært kjent med og arbeidet med situasjonen over tid, men ikke lyktes i å endre situasjonen tilstrekkelig.
- Foresatte opplever at barnets situasjon ikke fullt ut forstås og tas på alvor.
- Samarbeid mellom skole og hjem har blitt krevende.
- Foresatte har lav tillit til skolen/kommunen.
- Eleven har lav tillit til de ansatte på skolen og lav tro på at situasjonen skal endre seg.
- Eleven mener at tiltakene ikke har effekt, eller opplever at de ikke gjennomføres.
- Skolen beskriver at det er vanskelig å få eleven til å uttale seg om sin situasjon og medvirke i tiltak og oppfølging.
- Eleven/foresatte kjenner seg ikke tilstrekkelig igjen i problembeskrivelsen som danner grunnlaget for tiltakene.

Henvendelser

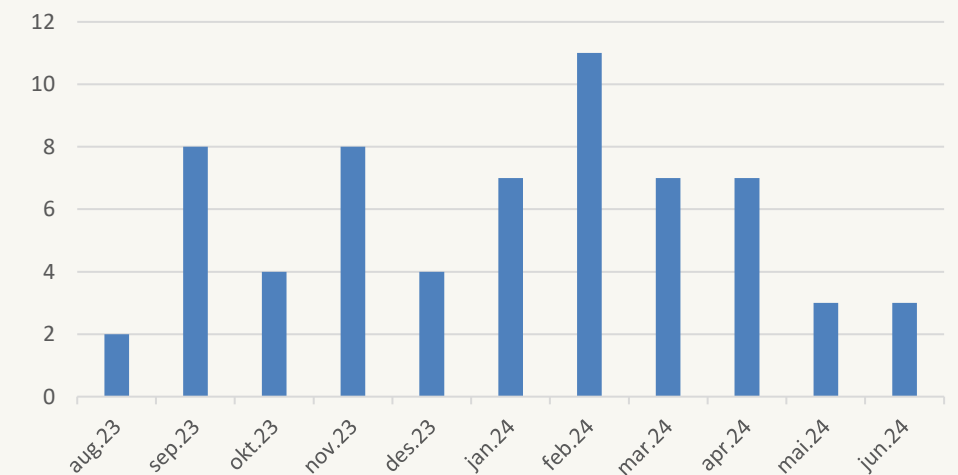
I perioden kom det totalt 64 nye individhenvendelser til mobbeombudet i vestfold der mobbeombudet har vært direkte involvert i kortere eller lengre perioder. I fordeling mellom kjønn har mobbeombudet fått individhenvendelser om 30 jenter og 34 gutter. Det har kommet henvendelser fra alle fylkets kommuner, selv om fordelingen var ujevn. Det er fortsatt tydelig å se at der mobbeombudet gjør seg synlig i personal- og foreldreøker kommer også individhenvendelsene. Det er også verdt å merke seg at i de kommunene ombudet har vært til stede på en slik økt, kommer det nye henvendelser om deltagelse fra flere virksomheter i samme kommune. Dermed blir denne snøballeffekten betydelig.

Fra tidligere erfaringer vet ombudet at det i noe grad er mulig å påvirke dette, for eksempel ved å ta initiativ til å møte barnehagestyrere og rektorer i en kommune, slik at de blir oppmerksom på hva mobbeombudet kan bidra med.

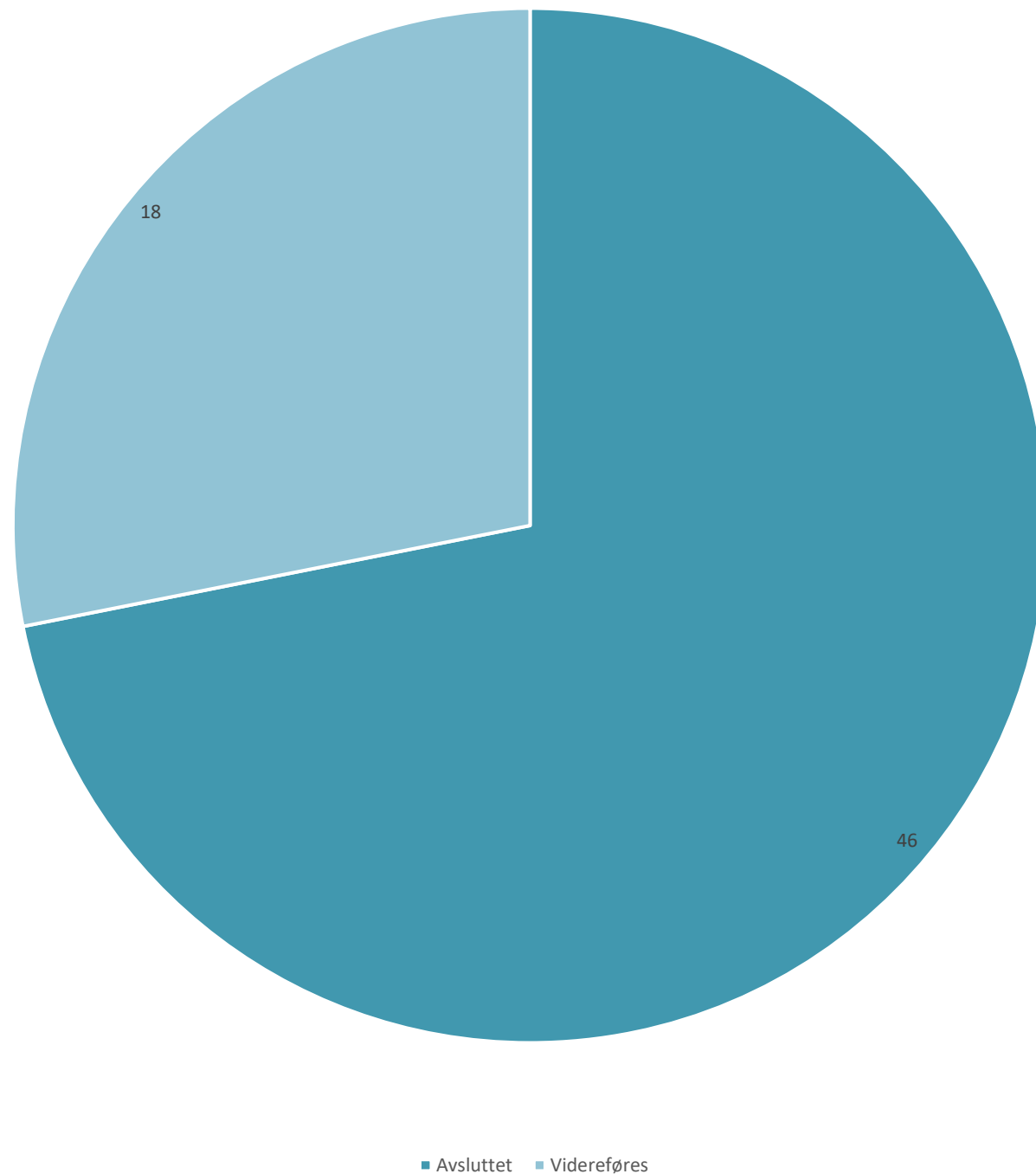
Etter deling av fylket og mange utskiftninger i de kommunale lederposisjonene, ser mobbeombudet at det vil være hensiktsmessig å ta en ny besøksrunde til kommunenes ledergrupper slik det ble gjort ved ordningens start. Både for å holde fast i arbeidet med å gjøre ombudsordningen kjent, og for å jevne ut tilstedeværelse i og henvendelser fra kommunene. Dette arbeidet vil avhenge av Kunnskapsdepartementets konklusjon om videre utforming av mobbeombudsrollen. Dette temaet vil tas opp igjen under overskriften «Ombudsrollen 2024-25».

I tillegg har det vært arbeidet med 17 systemsaker på initiativ fra skolene som ikke blir synlig i disse statistikkene, da de ikke knyttes til enkeltindivider. Dette arbeidet dokumenteres av skolene.

Nye henvendelser 2023-24

Avsluttede saker 2023-34 av totalt 64

Modell 3: Avsluttede saker 2022

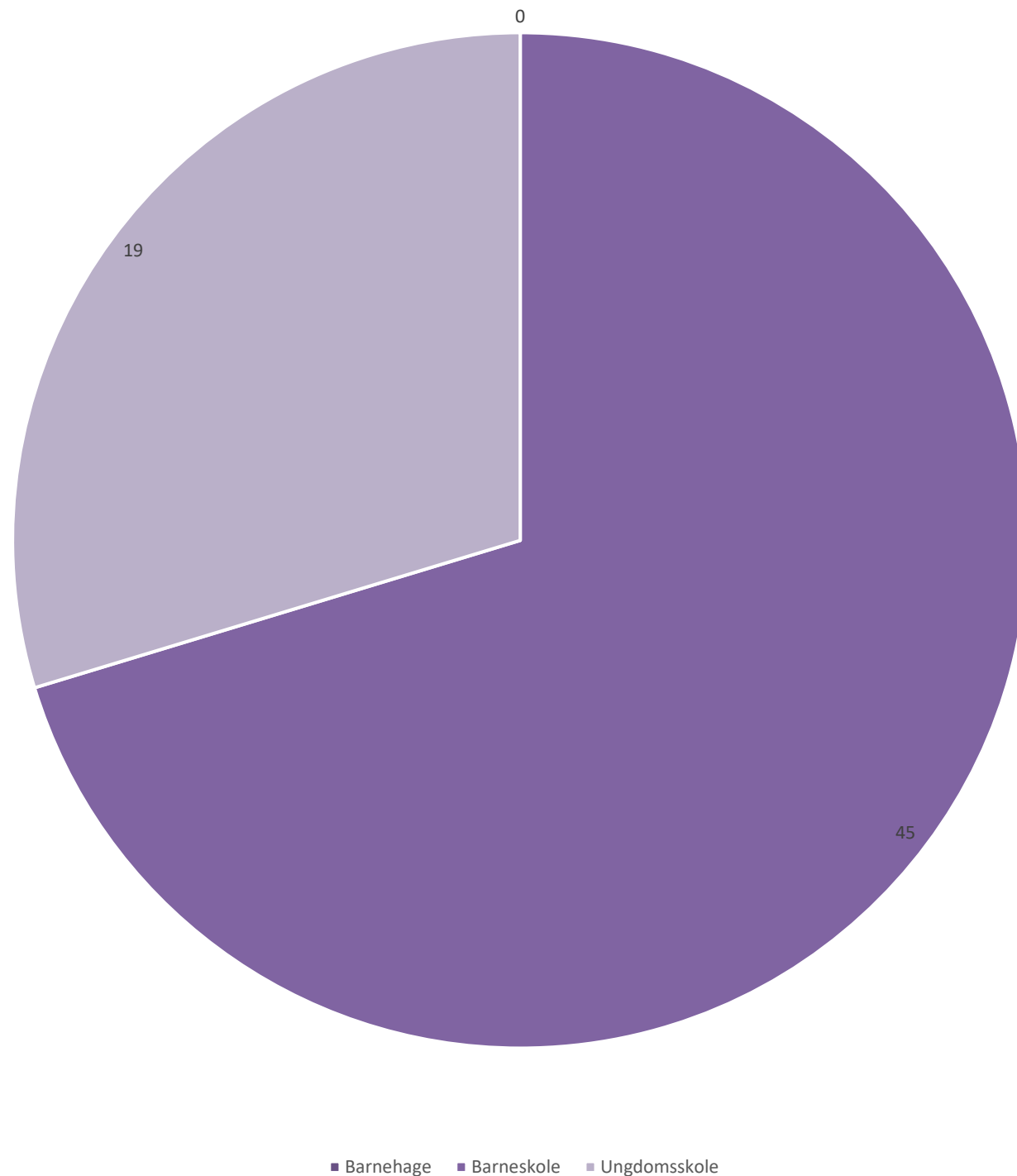
Av totalt 64 individhenvendelser videreføres arbeidet i 18 av sakene. De fleste av disse (13) er saker som har kommet mot slutten av skoleåret, og det vil være naturlig at mobbeombudet blir med i oppstart av nytt skoleår for å bidra til kontinuitet og videre progresjon.

I fem av disse sakene kom henvendelsen i første halvår. Felles for disse er at de er krevende og komplekse saker det vil være nødvendig med stabilt arbeid i over tid for å endre situasjonen.

Mobbeombudet trekker seg ut av saken når et eller begge av følgende kriterier er oppfylt:

- Saken har stabil og positiv utvikling.
- Det lokale systemet er aktivert og tilstrekkelig robust og tillit mellom barnehage/skole og hjemmet er gjenopprettet slik at det lokale systemet kan ivareta saken videre.

Henvendelsene fordelt på tilhørighet

Modell 1: Hvor hører henvendelsen til?

Det er stabil overvekt av henvendelser som gjelder elever i barneskolen. Så godt som samtlige av disse gjelder elever på mellomtrinnet med noen få unntak.

Andelen henvendelser fra ungdomsskolen har holdt seg på samme nivå som i forrige periode. Disse sakene bærer preg av å ha pågått over svært lang tid. Vi hører ofte at det fortelles at dette startet i barnehagen eller tidlig på barneskolen.

Det er tilbakegang på henvendelser som gjelder individsaker i barnehage. I inneværende år har det ikke kommet noen slike henvendelser.

Grunnet endrede rutiner rundt henvendelser et det ikke lenger mulig å vise statistisk hvem som henvender seg på vegne av barnet. Ut i fra notater fra den enkelte sak kan vi likevel si at omtrent halvparten av individhenvendelsene kommer som følge av at skole, statsforvalter, ppt, helse eller andre to initiativ til å involvere mobbeombudet. Det styrker opplevelsen av at apparatet rundt elevene opplever mobbeombudet som en virkningsfull støttespiller.

Hvor er henvendelsene om de yngste barna?

Antall individhenvendelser om barn i barnehage har vært lavt både i Vestfold og ellers i landet så lenge mobbeombudsordningen har vært aktiv. Likevel er det grunn til å reflektere over hvorfor når vi i inneværende periode ikke har fått en eneste en.

I mars -24 leverte Deloitte en evaluering av barnehagenes forståelse, implementering og etterlevelse av barnehagelovens kapittel 8 på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet. Der pekes det på flere grunner til at det ikke opprettes flere individsaker for barn som opplever det utrygt i barnehagen. I denne sammenhengen ønsker ombudet å trekke frem to som kan være relevant for ombudets prioriteringer og videre arbeid. De ansatte i barnehagen er usikre på hva en krenkelse er, og lovverket er i liten grad kjent blant foreldre.

I dialog med ansatte i barnehagene forteller flere til mobbeombudet at de i stor grad fokuserer på samspill, inkludering og trygghet, og at de prioriterer å håndtere situasjonen der og da. De beskriver at barnehagens struktur og organisering ikke er tilpasset arbeidsformen som lovverket legger opp til, da dette vil ta voksenressurs bort fra avdelingen og barna, fordi det legger opp til mye møtevirksomhet, som igjen vil gjøre disse barna mer sårbare. Dermed formaliseres ikke arbeidet. Det er også vanskelig å få til tilstrekkelig samarbeidstid med assistenter og fagarbeidere slik at personalet kan jobbe helhetlig.

Det er også påfallende få henvendelser om de yngste barna i skolen. Sett i sammenheng med at mange eldre elever forteller at deres utfordringer startet i barnehagen, eller tidlig på barneskolen, kan det være grunn til å tro at en del av disse situasjonene ikke i tilstrekkelig grad fanges opp og håndteres. Dette bekymrer mobbeombudet.

Høst 23 deltok mobbeombudet fra Vestfold og Telemark på en fylkeskommunal styrersamling i regi av statsforvalteren der vi stilte nettopp dette spørsmålet – Hvor er henvendelsene? I kommende periode ønsker mobbeombudet å se på muligheter for å bidra til å gjøre lovverket bedre kjent og til å gjøre de ansatte i barnehagen tryggere i håndtering og oppfølging.

Mobbeombudet anbefalinger til kommunene:

- Kommunene bør sikre at foresatte blir gjort kjent med barnehagens plikter på tross av at det ikke er lovpålagt informasjonsplikt.
- Kommunene bør undersøke om det er strukturelle årsaker til at ansatte i barnehagen underrapporterer tilfeller der barn ikke har det trygt og godt i barnehagen, og heller prioriterer å løse det i dag til dag arbeidet på avdelingen.
- Kommunene bør stille krav til deres private barnehager om å gjøre det samme.

Deloitte.

Evaluering

Barnehagesektorens forståelse, implementering og etterlevelse av barnehageloven kapittel VIII Psykososialt barnehagemiljø

Mars 2023

Ny opplæringslov fra 01.08.24

§12-2 Retten til eit trygt og godt skolemiljø

Alle elevar har rett til eit trygt og godt skolemiljø som fremjar helse, inkludering, trivsel og læring

Nytt i lovteksten er at «inkludering» legges til i beskrivelsen av et trygt og godt miljø. Med dette utvides den overordnede retten med et skolemiljø som også fremmer inkludering. Selv om tanken om inkludering har vært implisitt slik lovteksten har vært, vil mobbeombudet likevel peke på at dette er en betydelig endring. Tidligere har en kunnet hevde at dersom det er fravær av krenkelser og fare og at en elev tilsynelatende er tilfreds med sin situasjon, er dette tilfredsstillende. Nå defineres det tydelig at dersom en skal kunne si at et miljø er trygt og godt skal det også fremme hver enkelt elevs tilhørighet til fellesskapet.

Dette bør bli et gjennomgripende prinsipp for skolens hele virke. Tidligere har mobbeombudet påpekt at kommunene og skolene bør stille seg to avgjørende spørsmål når det tas beslutninger på vegne av enkeltelever og elevmassen som grupper og helhet. Er barna hørt? Er dette til barnas beste? Nå må også spørsmålet «**Fremmer dette inkludering?**» legges til denne listen.

Aktivitetsplikten er uendret, men like betydningsfull i arbeidet med elevens skolemiljø. Knyttet til aktivitetsplikten er endringer i statsforvalters håndhevingsordning viktig å være oppmerksom på.

§ 12-4 Plikt til å sikre eit trygt og godt skolemiljø (aktivitetsplikt og dokumentasjonsplikt)

- Alle som arbeider på skolen skal følge med på hvordan elevene har det.
- Dersom det er mulig skal de ansatte gripe inn ved krenkelser.
- Alle ansatte skal melde fra til rektor dersom en får mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har det trygt og godt.
- Skolen skal snarest undersøke situasjonen.
- Skolen skal sette inn egnede tiltak.
- Rektor skal melde fra til kommunen eller fylkeskommunen ved alvorlige tilfeller.
- Skolen skal lage en skriftlig plan for tiltaka i en sak (aktivitetsplan). Planen skal inneholde
 - Hvilket problem skal tiltaket løse
 - Hvilke tiltak har skolen planlagt
 - Når skal tiltakene gjennomføres
 - Hvem har ansvaret for tiltaket
 - Når skal tiltakene evalueres
- Skolen skal dokumentere hva som er gjort for å oppfylle alle deler av aktivitetsplikten, også i de sakene der det ikke opprettes en aktivitetsplan

Endring i statsforvalters håndhevingsordning

Gjennom ny opplæringslov begrenses statsforvalters håndhevingsordning til kun å gjelde deler av skolens aktivitetsplikt jmf §12-6. Heretter skal håndhevingsordningen gjelde plikten til å sette inn egnede tiltak og plikten til å lage en skriftlig plan. Statsforvalter skal heller ikke lenger komme med konkrete forslag til egnede tiltak, kun påpeke at det må rettes opp, med mindre tidssensitivitet eller manglende kompetanse krever det. Ved å ta bort flere delplikter fra håndhevingsordningen innskrenkes også veiledningsmuligheten statsforvalter har gjennom sine vedtak.

Mobbeombudet ønsker å løfte frem noen bekymringer knyttet til innskrenkningen av statsforvalters håndhevingsordning. Et av fellestrekkene ved henvendelser til ombudet om skoleelever er at det tok for lang tid før situasjonen ble fanget opp/forstått av skolen og det ble iverksatt systematisk undersøkelse og tiltak, altså plikten til å følge med. Et annet er at elev og foresatte ikke i tilstrekkelig grad kjenner seg igjen i problembeskrivelsen. Det henger oftest sammen med at undersøkelsen har vært mangelfull eller at det som kom frem ikke er tilstrekkelig analysert og forstått. Skolens plikt til å undersøke er ikke tilstrekkelig ivaretatt. Begge disse delpliktene blir nå tatt ut av håndhevingsordningen.

Samtidig observerer mobbeombudet at flere kommuner legger ned sine ressurs- og innsatsteam knyttet til skolemiljø, statsforvalter henvender seg relativt ofte til mobbeombudet med saker der de ser at skolene har større behov for veiledning enn statsforvalter kan gi, og i sin kontakt med mobbeombudet gir skoler og skoleledere tydelig uttrykk for at det er få de kan henvende seg til i krevende saker. Nå som også statsforvalters virkeområde innskrenkes er det av avgjørende betydning at kommunen og skoleeier sikrer forsvarlige systemer og tilstrekkelig kompetanse hos seg selv, i sine skoler og hjelpetjenester slik at elevenes rettigheter ivaretas.

Mobbeombudets anbefaling til kommunene:

- Med ny opplæringslov bør kommunene gjennomgå og revidere sine rutiner og maler for å sikre at alle delpliktene ivaretas og at dokumentasjonen er tilstrekkelig. Delpliktene som går ut av håndhevingsordningen er fortsatt likeverdige viktige.

Mobbeombudet erfarer at skolenes rutiner og evne til å fange opp elever som ikke har det trygt og godt er avgjørende for å ivareta sårbare elever. Likeledes erfarer ombudet at skolens prioritering og kompetanse i å undersøke er avgjørende for å kunne sette inn egnede tiltak.

- Kommunen bør etablere felles kommunale rutiner for å håndtere saker der ansatt opplever krenkende. Undersøkelse og tiltak bør ikke oppleves som rektors skjønnsmessige beslutning hverken av foresatte, elev eller ansatte.
- Kommunene bør ha dedikerte ressurs- og ansvarspersoner skolene kan henvende seg til når de står i krevende saker. Uavhengig av kapasitet og kompetanse på skolene, vil enkelte saker ha en slik karakter at bistand fra en mer nøytral part vil være nødvendig.

Endring i skolens plikt til å følge opp bekymringsfullt skolefravær

Gjennom ny opplæringslov har skolene nå et mer definert ansvar for å følge opp bekymringsfullt skolefravær, og å søke årsaken til fraværet (§10-6). Mobbeombudet har i tidligere årsrapport (-21) omtalt denne utfordringen og kommet med råd til kommunene om hva som fra ombudsblippet ses som hensiktsmessig. I forbindelse med lovendringen ser mobbeombudet det som hensiktsmessig å gjenta dette.

For mange elever ombudet er i kontakt med er utrygt skolemiljøet den direkte årsaken til fraværet. Både som rent vegringsfravær, men også som årsak til somatiske plager av en slik art at det gir fravær. Det kan skyldes utestenging, mobbing, svak eller ingen tilknytning til fellesskapet, utrygge relasjoner til skolens voksne, manglende tilrettelegging ol. For andre elever gir skolefraværet utfordringer for eleven i skolemiljøet. Da kan det dreie seg om tap av relasjoner, svekket tilknytning, mistenkeliggjøring av medelever og voksne, engstelse for hva som møter en av spørsmål ol. Da blir utrygt skolemiljø en opprettholdende faktor for fraværet. Fravær som startet med somatisk sykdom eller andre årsaker uten tilknytning til skolemiljø, endrer karakter og blir fravær grunnet skolemiljø.

En fellesnevner for sakene mobbeombudet arbeider i er at det settes inn tiltak for sent, at tiltakene ikke er egnet og at de tar for lang tid før sammenhengen mellom fravær og utrygt skolemiljø identifiseres. Mange av skolens tiltak forutsetter at eleven kommer til skolen for at tiltakene skal gjennomføres. Skolene melder om at det er utfordrende å få god veiledning.

Det finnes ingen fullstendig oversikt over elever i grunnskolen som ufrivillig ikke møter på skolen. Kommunenes systemer for registrering av fravær er ulike, og det er ulik praksis for å identifisere denne typen fravær. Mange skoler/kommuner har ikke system som gjør det enkelt for foreldre å melde fra at fraværet skyldes skolemiljø. Denne informasjonen blir ofte gitt utenfor systemet i form av muntlige beskjeder, eposter ol og blir derfor ikke registrert systematisk. I skolens system står det «gyldig fravær» «syk» ol. Kommunene har ulik praksis for å etterspørre oversikt fra sine skoler.

Mobbeombudets anbefaling til kommunene:

- Kommunen bør sikre et system for registrering av fravær som aktivt inviterer foreldre til å melde fra om fraværet kan skyldes/settes i sammenheng med skolemiljø.
- Kommunene bør etterspørre skolenes oversikt jevnlig.
- Skolene bør ha effektive rutiner for å fange opp fravær som kan skyldes/settes i sammenheng med skolemiljø.
- Skolene bør iverksette tiltak straks. Det er avgjørende at elevens opplevelser og utfordringer tas på alvor og at elevens opplevelse blir utgangspunkt for tiltakene jmf subjektivitetsprinsippet.
- Der elevene ikke møter på skolen må tiltakene endres til å få eleven på skolen, fremfor å forutsette at elevene er der.
- Skolens støttefunksjoner må ha god kompetanse og involveres tidlig. Når fraværet har blitt høyt er veien tilbake allerede svært lang.
- Det bør være gode rutiner for tverrfaglig samarbeid som sikrer at elevens hele utfordringsbilde blir utgangspunkt for oppfølging og tiltak.

Ombudsrollen 2024-25

Siden ombudsordningen ble startet opp som nasjonal ordning i 2018 har den vært definert som en midlertidig prøveordning. Den har gjennomgått flere evalueringer, og det har vært en ambisjon fra Kunnskapsdepartementet om å konkludere på hvordan ordningen skal organiseres som permanent ordning og om den skal gjøres permanent, sist i 2022. Da bestilte KD en utredning og en anbefaling for hvordan ordningen burde organiseres fra Utdanningsdirektoratet. I 2022 ble UDiRs anbefaling å videreføre ordningen som midlertidig ordning ut 2024 for å kunne gjøre et mer grundig utredningsarbeid, spesielt for å se på juridiske og praktiske avgrensninger mellom mobbeombudsordningen og andre instanser med lignende ansvarsområder som skole- og barnehageeier, statsforvalter og UDiR selv.

Rambøll gjennomførte i 2023, på bestilling fra UDiR, en ny evaluering der mobbeombudene medvirket i form av intervjuer og en innspillskonferanse. Deres rapport ble levert UDiR tidlig i 2024 og ble brukt som grunnlag for UDiRs anbefaling sendt til KD. Pr nå har vi ingen kjennskap til hvilke anbefalinger som er gitt KD.

Det er forventet at det tas en beslutning på om ombudsordningen videreføres og på hvilken form ordningen skal ha dersom den videreføres i god tid før 31.12.24.

Midlertidigheten skaper noen utfordringer i mobbeombudets arbeid. Spesielt gjør det at ombudet har vært varsom med å initiere eller og gå inn i kommunale nettverk selv om det kan ses som hensiktsmessig. Dersom ordningen nå gjøres til en permanent ordning vil det prioriteres fra ombudets side å ta del i eksisterende nettverk og eventuelt opprette nye nettverk som kan bidra til mer effektiv informasjonsspredning og erfaringsdeling på tvers av kommunene.

Nasjonalt mandat

Mobbeombudet skal støtte og veilede barn, elever og foreldre slik at disse får ivaretatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø i barnehage og grunnskole.

Mobbeombudet skal i samarbeid med elev- og lærlingombudet i sitt fylke, bidra til at elever og lærlinger får ivaretatt sine rettigheter til et godt psykososialt miljø i videregående opplæring.

Gjennom følgende oppgaver:

Støtte og veilede barn, elever og foreldre i saker om psykososialt miljø

Jobbe forebyggende med informasjon og opplæring til barn, elever og foreldre

Skape dialog og bidra til god tverrfaglig oppfølging etter at saker er håndtert

Bidra til dokumentasjon og erfaringsdeling i fylket og nasjonalt

Støtte elev- og lærlingombudet i arbeid med psykososialt miljø

Gjelder tom 31.12.24

Ombudsrollen 2024-25

Frem til det foreligger en beslutning om endelig utforming av mobbeombudsordningen vil mobbeombudet i Vestfold videreføre arbeidet slik det har vært prioritert foregående år.

Mobbeombudets oppgaver er definert gjennom vårt mandat. Gjennom ombudsordningens fem første år i Vestfold og Telemark ser vi at det er hensiktsmessig å holde en god balanse mellom tre hovedområder for å innfri mandatets oppgaver.

- Tilgjengelighet for primærgruppen (barn, elever og foresatte) for å kunne innfri oppdraget om å gi hjelp og støtte som deres ombud. Dette er mobbeombudet viktigste oppgave og prioriteres høyest.
- Tilstedeværelse i praksisfeltet for å sikre innsikt i utfordringsbildet i Vestfold og Telemark, troverdighet i systemarbeidet og relasjon til det kommunale nivået.
- Drive systemrettet arbeid for å bidra til ansvarliggjøring og nødvendig kompetanse i kommunene. Det prioriteres å sikre virksomhetens ledernivå og skole- og barnehageeiers involvering, slik at de tar ansvar for å bygge forsvarlige systemer og kompetanse i sine virksomheter og kommuner.

Vi erfarer at ombudsordningen gjennom sine fem første år har fått noe ulik utforming i de respektive fylkene. De største ulikhetene ligger i hvordan ombudene prioriterer mellom systemarbeid og individhenvendelser. Vestfold holder fast ved at vår tilgjengelighet for de vi er satt til å være ombud for og det å gi hjelp og støtte til barn, elever og foresatte som opplever utfordringer i sitt miljø er vår første prioritet. Dette støttes av UDIR som intensjonen med rollen.

På grunnlag av manglende henvendelser vil mobbeombudet ta initiativ til å øke sin tilstedeværelse og synlighet i barnehagene og på grunnskolens småtrinn. Forskning og erfaring tilsier at barn som opplever sitt barnehage- eller skolemiljø som utrygt finnes i et mye større omfang enn det som fanges opp og håndteres. Det ønsker ombudet å bidra til å endre.

Dersom ombudsordningen videreføres som permanent ordning vil det sannsynligvis medføre noen justeringer av mandatet. Mobbeombudet vil i så fall initiere en ny besøksrunde i kommunene for å vedlikeholde og videreutvikle samarbeidsarenaer, avklare forventninger og øke ombudsrollens synlighet. Dette kan også bidra til å jevne ut ombudets tilstedeværelse og henvendelser til mobbeombudet mellom kommunen.

Mobbeombudet er avhengig av å ha tillit hos skoler, barnehager, kommuner, foresatte, elever og andre samarbeidspartnere. Det vil derfor være en kontinuerlig oppgave for ombudet å bygge et godt omdømme og etablerte forventninger til rollen. Det innebærer

- Stor bevissthet rundt hvordan vi fremstår i media, hva vi uttaler oss om, og hvordan våre uttalelser brukes.
- Trygg forvaltning av rollen i alle møter med skoler, barnehager, kommuner og foresatte. Vi er barnets og elevens ombud og stemme og skal arbeide for deres beste.
- Det er ikke ombudet som skal eie eller løse saken. Vi skal være en faglig støttespiller og drøftingspartner.
- All deltagelse på foreldremøter, i fagøker og lignende skal vise faglig tyngde og klok og omsorgsfull ivaretagelse av de utfordringene barn og elever står i.
- Mobbeombudet skal tilstrebe synlighet og tilgjengelighet slik at vi når ut til de som har behov for vår støtte.